
ארקמבש תונטקהו תולודגה תויתואהמ המישו תויהאקה הזינגהמ

Author(s): ט.ס יולה רועאפ ףסוי. וד בודה.

Source: *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, Vol. 35 (1967), pp. 1-10

Published by: American Academy for Jewish Research

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3622481>

Accessed: 03/05/2009 12:40

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of JSTOR's Terms and Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>. JSTOR's Terms and Conditions of Use provides, in part, that unless you have obtained prior permission, you may not download an entire issue of a journal or multiple copies of articles, and you may use content in the JSTOR archive only for your personal, non-commercial use.

Please contact the publisher regarding any further use of this work. Publisher contact information may be obtained at <http://www.jstor.org/action/showPublisher?publisherCode=aajr>.

Each copy of any part of a JSTOR transmission must contain the same copyright notice that appears on the screen or printed page of such transmission.

JSTOR is a not-for-profit organization founded in 1995 to build trusted digital archives for scholarship. We work with the scholarly community to preserve their work and the materials they rely upon, and to build a common research platform that promotes the discovery and use of these resources. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

American Academy for Jewish Research is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*.

רשימה מהאותיות הגדולות והקטנות שבמקרא מהגניזה הקאהירית

מאת

הרב דר. יוסף פאעור הלוי ס.ט.

א. מבוא

במסכת סופרים נמסר שכמה אותיות שבמקרא נכתבות בצורה גדולה מהרגיל (=אותיות גדולות), או קטנה מהרגיל (=אותיות קטנות).¹ כמה רשימות של אותיות גדולות וקטנות במקרא, המכילות הרבה יותר אותיות מהמצויין במסכת סופרים, הגיעו לידינו.² אף בעלי ההוראה קבעו בחיבוריהם שהכתוב ספר תורה, תפילים³ ומזוזה⁴ יש לו להיזהר באותיות הגדולות והקטנות, אלא שאין דבר זה מעכב.⁵

על תפקידן של כמה אותיות מסוג זה מדובר במסכת סופרים.⁶ בכמה מקומות, כגון דלית של אחד⁷ (דב ו, ד) או ריש של אחר⁸ (שמ לד, יד) האותיות גדולות כדי להזהיר מטעות. במקומות אחרים האותיות גדולות או קטנות כדי להעיר על הנוסח.⁷ אבל בכמה מקומות קשה לגלות המטרה של אותיות אלו וכנראה רצו בעלי המסורה לרמוז על ידן על איזה רעיונות או דרשות של חז"ל, ובעלי הדרש גלו בהן רמזים וסודות.⁸

הקטע המתפרסם להלן שייך לשריידים של הגניזה הקאהירית הנמצאים בבודליאנה (Coweley 2878, 134) d 66. קטע זה יצא מתחת יד אחת. הכתיב הוא מרובע קדום, בערך מהמאה האחרונה לאלף החמישי. אין סימני ניקוד בקטע. מצד אחד מכיל הקטע רשימה שלמה של האותיות הגדולות שבמקרא,

¹ מסכת סופרים, פ"ט ה"א-ו, הוצ' היגער עמ' 200-204, ועיין בהערות, שם.

² ראה להלן הע' 11-14.

³ משנה תורה, הל' ספר תורה פ"ו ה"ח, הל' תפילין פ"ב ה"ו.

⁴ ש"ע י"ד סי' רפח ס"ו.

⁵ ראה טור י"ד סי' רעה והל' ספר תורה פ"ב ה"ט.

⁶ פ"ב ה"ב וה"ה.

⁷ ראה א. גייגר, אוצר נחמד, מ"ב, וויען תרי"ז, עמ' 87 ואילך.

⁸ ראה הרב חיים פאלאג'י, חיים לנוסא, אומיר תרל"ו, דף טו, ב ואילך;

אנציקלופדיה תלמודית, כרך א, עמ' קצ-קצב.

ומצד השני מכיל רשימה של האותיות הקטנות שבמקרא עד אות צדיק. המקום היה קטן מהכיל כל האותיות הקטנות ולכן הצטרך הסופר להמשיך בדף אחר שאינו בידינו. בראש הרשימה הסימן „כט“, כמספר האותיות הגדולות שברשימה. בראש הרשימה השנית הסימן „לז“, כמספר האותיות הקטנות, מהן רק עשרים ושמונה ברשימה. החומר אינו בסדר תורה, נביאים וכתובים, אלא בסדר אלף-בית. בריש כל שיטה האות הגדולה או הקטנה, ואחריה התיבה שבה אות זו. חרץ מפעמים אחדות סימן הסופר את האות שכתובה בנקודה על גג האות.⁸ בדרך כלל העתיק הסופר חלק מהפסוק כדי שנדע בדיוק על איזה תיבה מדובר. ברם לפעמים הסופר רק העתיק את התיבה שבה האות הגדולה או הקטנה ולא מסר שום סימן לקבוע באיזה פסוק מדובר, וכנראה שנשמטו, או שהשמיטם הסופר וסמך על הידוע.⁹ בכמה מקומות העתיק הסופר חלק מהפסוק שנמצא יותר מפעם אחת במקרא, וקשה לדעת אם מסורה זו שייכת לכל המקבילות, או שהשמיט הסופר תיבות אחדות המסמנות על איזה פסוק מדובר וסמך על הידוע.¹⁰

כמה רשימות של האותיות הגדולות והקטנות שבמקרא הגיעו לידינו: במסורה למקרא,¹¹ בחיבור „אכלה ואכלה“,¹² ב„מסורה“ של כ. גינצבורג,¹³ ועוד.¹⁴ כיתר הדברים שיצאו מתחת ידי בעלי המסורה הטבריאנים, יש ברשימות אלו מהשיבוש וחוסר ההתאמה, וכנראה שהשיבוש גרם לפעמים לחוסר התאמה.¹⁵

הרשימה המתפרסמת להלן שונה בהרבה מהרשימות הנ"ל. שלושים ושתיים אותיות גדולות, ועשרים וארבע אותיות קטנות, הנמצאות באחת או ברוב הרשימות הנ"ל, אינן נמצאות ברשימתנו. לעומת זה יש כמה אותיות גדולות וקטנות ברשימה המתפרסמת כאן שאינן נמצאות ברובן או באף אחת מהרשימות הנ"ל.

⁸ ראה רשימה כ"י ב: ט, 24.

⁹ ראה רשימה כ"י א: 4, רשימה כ"י ב: 9.

¹⁰ ראה רשימה כ"י ב: 8, 10, 23.

¹¹ רשימה של אותיות גדולות בבראשית א, א; ד"ה א א, א. רשימה של אותיות קטנות בויקרא א, א; ובמסורה גדולה.

¹² הוצאת זלמן פרענסדארף, הנובר תרכ"ד, עמ' 88-89.

¹³ ח"א, לונדון תר"מ, עמ' 35-37.

¹⁴ עיין המובא בספר חיים לופא, דף טו, ב.

¹⁵ השווה רשימה כ"י א: 6 עם רשימה ב: 3, 9 עם 7, 19 עם 18, 25 עם רשימה א: 27, 31;

רשימה כ"י ב: 2 עם רשימה ב: 2, 5 עם 4, 14 עם 9, 10, 15; 21 עם 19, 23 עם 22; ברשימה א,

השווה: 9 עם 10; ברשימה ב השווה: 9 עם 15.

להלן הרשימה מתוך כה"י שבגניזה. אחריה סידרתי את האותיות הגדולות (טבלה א) והאותיות הקטנות (טבלה ב) שבכ"י ואינן ברשימות הנ"ל. ורשימה של אותיות גדולות (רשימה א), ואותיות קטנות (רשימה ב), הנמצאות ברשימות הנ"ל ואינן בכ"י.

חשיבות יתרה יש ברשימה זו המופיעה כאן לראשונה יען כי היא היחידה שבגניזה שהגיעה לידינו ועלולה לתרום למחקר האותיות הגדולות והקטנות שבמקרא, ואולי גם לעזור במדה מסוימת לקבוע את מקורם של כמה כ"י של המקרא.

והנה הקיצורים והסימניות במאמר זה:

אור"א	אכלה ואכלה. ומסמן את הרשימה של אותיות קטנות שבחיבור זה, מספר 84, עמ' 89.
אור"א 1	מסמן את הרשימה של אותיות גדולות שבחיבור הנ"ל, מספר 82, עמ' 88. רשימה זו מכילה רק את האותיות הגדולות שבתורה.
אור"א 2	רשימה של אותיות גדולות שבחיבור הנ"ל, מספר 83, עמ' 88. רשימה זו מכילה רק את האותיות הגדולות שבנביאים וכתובים.
אס	אסתר
במ	במדבר
בר	בראשית
ג	הרשימה של אותיות הקטנות שב"מסורה", מספר 227, עמ' 37.
ג1א	הרשימה של אותיות גדולות שבחיבור הנ"ל, מספר 225, עמ' 35—36. רשימה זו מכילה רק את האותיות הגדולות שבתורה.
ג1ב	הרשימה של אותיות גדולות שבחיבור הנ"ל, מספר 226, עמ' 36. רשימה זו מכילה רק את האותיות הגדולות שבנביאים וכתובים.
ג2	הרשימה של אותיות גדולות שבחיבור הנ"ל, מספר 227, עמ' 36.
דב	דברים
ד"ה	דברי הימים
דנ	דניאל
ויק	ויקרא
יר	ירמיה
יש	ישעיה
מ1	הרשימה של האותיות הגדולות שבמקרא, במסורה הקטנה בבר א, א. והרשימה של האותיות הקטנות שבמקרא במסורה הקטנה בויק א, א.

הרשימה של האותיות הגדולות שבמקרא, במסורה לד"ה א א, א.	2מ	
והרשימה של האותיות הקטנות שבמקרא במסורה הגדולה.		
מלכים	מל	
משלי	מש	
נחמיה	ג	
שיר השירים	שה"ש	
שמות	שמ	
שמואל	שמו	
תהלים	תהל	
נמצא	×	
חסר	—	
מה שבפנים לקוי בכה"י ומלאתי מדעתי.	[]	
יש אומרים	*	

ב. רשימה של אותיות גדולות מכ"י מהגניזה

כט

אלין אותיות גדולות

1. א אדם שת אנוש (ד"ה א א, א)
2. א אשריך ישראל (דב לג, כט)
3. ב בראשית ברא (בר א, א)
4. ג לגלגלתם (במ א, ב, יח, כ, כב; ד"ה א כג, כד)
5. ג והתגלח ואת הנתק (ויק יג, לג)
6. ג וגוש עפר (איוב ז, ה)
7. ד יי אחד (דב ו, ד)
8. ה הליי תגמלו זאת (דב לב, ו)
9. ו ויזתא (אסתר ט, ט)
10. ז זכרו תורת משה עב' (מלאכי ג, כב)
11. ז לבז אתן (יר טו, יג)
12. ח חור כרפס ותכלת (אסתר א, ו)
13. ט יסר מעולי שבטו (איוב ט, לד)
14. י יגדל נא כח יי (במ יד, יז)
15. כ וכנה אשר נטעה (תהל פ, טז)

16. ל וישלכם אל ארץ א' (דב כט, כז)
 17. ל לאדני אלהינו הרח' (דנ ט, ט)
 18. מ משלי שלמה בן (משלי א, א)
 19. נ ליני הלילה והיה (רות ג, יג)
 20. ן את משפטן (במ כז, ה)
 21. ס סוף דבר הכל נש' (קהלת יב, יג)
 22. ע שמע ישראל יי (דב ו, ד)
 23. פ בשפרפרא תינ' (דנ ו, כ)
 24. צ צפיו עורים כלם (יש נו, י)
 25. ק ודרור קן לה (תהל פד, ד)
 26. ר כי לא תשתח' לאל אחר (שמ לר, יד)
 27. ש שיר השירים אשר (שה"ש א, א)
 28. ת ותכתב בספר תינ' (אס ט, כט)¹⁶
 29. ת את כל תקף (אס ט, ט)

ג. רשימה של אותיות קטנות מכ"י מהגניזה

לו

ואלין אותיות קטנות

1. א ויקרא אל משה (ויק א, א)
 2. ב הב הב (מש ל, טו)
 3. ב בני ציון היקרים (איכה ד, ב)
 4. ג גורו לכם מפני חרב (איוב יט, כט)
 5. ד ודוד בא מחנימה (שמו ב יז, כד)
 6. ד אדם עשוק בדם נפש (מש כח, יז)
 7. ה בהבראם (בר ב, ד)
 8. ה כי אמרו (תהל קו, לג; קז, יא)
 9. ו נחנפשו (תהל כב, ל)
 10. ו וישפל איש (יש ב, ט; ה, טו)
 11. ז זרמו מים עבות (תהל עז, יח)
 12. ח לשום חתול לחב (יחזקאל ל, כא)

¹⁶ כנראה יש טעות סופר, וצריך לומר: ותכתב אסתר.

13. ט טבוועו בארזן שע' (איכה ב, ט)
 14. ט וטהרתים מכל עו' (יר ל, יז)¹⁷
 15. י צור ילדך תשי (דב לב, יח)
 16. ז ולבכתה (בר כג, ב)
 17. ז וממכותיך ארפאך (יר ל, יז)
 18. ל לוא אליכם כל עוב' (איכה א, יב)
 19. ל לעליזי גאותי (יש יג, ג)
 20. מ כי מרתה (הושע יד, א)
 21. נ נטע ארו (יש מד, יד)
 22. ס בסופה ונבשערה (נחום א, ג)
 23. ס סורו ממני (תהל ו, ט; קיט, קטו)
 24. ע לעות אדם בריבו (איכה ג, לו)
 25. ע עוצו עצה ותופר (יש ח, י)
 26. פ בשפרפרא קדמ' (דנ ב, כ)
 27. פ בשצף קצף (יש נד, ח)
 28. צ צרי ולוטוש עיניו ליז (איוב טז, ט)

¹⁷ בנ: וטהרתים מכל, ואין לדעת אם זה מסמן למסורה שלנו או לבר יג, ל.

ד. טבלה א

2 מ	1 מ	2 ג	ג 1 (ב)	ג 1 (א)	א"א 2	א"א 1	
×	×	×	×		×		1
-	-	×		×	-	×	2
×	×	×		×	×	×	3
×	-	×		*×	-	-	4
-	-	×		×	×	×	5
-	-	-	-	-	-	-	6
×	×	×		×	×	×	7
×	×	×		×	×	×	8
×	×	×	×		-		9
×	×	×	×		×		10
-	-	-	-		-		11
×	×	×	×		×		12
-	-	-	-		×		13
×	×	×		×	×	×	14
×	×	×	×		×		15
×	×	×		×	×	×	16
-	-	-	-		-		17
×	×	×	×		×		18
×	×	-	-		*×		19
-	×	×		×	*×	×	20
×	×	×	×		×		21
×	×	×		×	×	×	22
×	×	×	×		×		23
×	×	-	×		×		24
×	×	-	×		×		25
×	×	×		×	×	×	26
×	×	×	×		×		27
-	-	-	-		-		28
-	-	-	-		-		29

ה, טבלה ב

מ2	מ1	ג	או"א	
×	×	×	×	1
×	—	×	—	2
—	—	*×	—	3
—	—	—	—	4
—	—	—	—	5
×	×	×	×	6
×	×	×	×	7
—	—	*×	—	8
—	—	—	—	9
—	—	—	—	10
—	—	*×	—	11
—	—	×	—	12
×	×	×	×	13
—	—	17?	—	14
×	×	×	×	15
×	×	×	×	16
—	—	—	—	17
×	×	×	×	18
—	—	—	—	19
—	—	—	—	20
—	—		—	21
×	×	—	—	22
—	—	—	—	23
×	×	×	×	24
—	—	—	—	25
×	×	×	×	26
—	—	×	—	27
—	—	×	—	28

1. רשימה א

1. ברח (שה"ש ז, יד): ג1(ב), ג2
2. גן (שה"ש ד, יב): ג1(ב), ג2
3. דברי (קהלת א, א): ג1(ב), ג2
4. הלעולמים (תהל עז, ח): ג1(ב), ג2
5. גחון (ויק ט, מב): ג1(א), ג2, מ1, מ2, אר"א1, אר"א2
6. ויזרהו (שמ טו, כה): ג2
7. הכזונה (בר לד, לא): ג1(א), ג2; אר"א1
8. חכלילי (בר מט, יב): ג1(א), ג2, אר"א1
9. טוב (שמ ב, ב): ג1(א), ג2, אר"א1
10. טוב (קהלת ז, א): ג1(ב), מ2
11. יקבהו (מש יא, כו): ג1(ב), ג2
12. והתמכרתם (דב כח, סח): ג1(א), ג2, אר"א1
13. ונך (דב ב, לג): ג2, אר"א1
14. לעיני (דב לד, יג): ג2
15. למרבה¹⁸ (יש ט, ו): ג1(ב), ג2
16. מה (במ כד, ה): ג1(א), ג2, אר"א1
17. שלשים (בר נ, כג): ג1(א), ג2, אר"א1
18. אלפים (דנ ז, י): אר"א2
19. נצר (שמ לד, ז): ג1(א), ג2, אר"א1, מ1
20. נחמו נחמו (יש מ, א): ג2, ג1(ב)
21. ויהס (במ יג, ל): ג1(א), ג2, אר"א1
22. על (תהל יח, ג): ג1(ב), ג2
23. ופתלתל (דב לב, ה): ג1(א), ג2, אר"א1
24. ובהעטיף (בר ל, מב): ג1(א), ג2, אר"א1, מ1
25. צא (שמ יא, ח): ג1(א), ג2, אר"א1
26. ציץ (שמ כח, לו): ג1(א), ג2, אר"א1
27. קן (דב כב, ו): ג1(א), ג2, אר"א1
28. ראשית (מש ח, כב): ג1(ב), ג2
29. ערש (דב ג, יא): ג1(א), ג2, אר"א1

30. תמים (דב יח, ג): ג1א(א), ג2, אר"א1, מ2
 31. ותכתב (אס ט, כט): ג1ב(ב), ג2, אר"א2, מ1, מ2

ז. רשימה ב

1. בנות (מש ל, טו): ג
2. הב הב (מש ל, טו): אר"א, ג, מ1
3. וגוש (איוב ז, ה): אר"א, ג, מ1, מ2
4. ודור (קהלת א, ד): ג*
5. וכבשה (ויק יד, י; במ ו, יד): ג
6. שלום (במ כה, יב): אר"א, ג, מ1, מ2¹⁹
7. ויזתא (אס ט, ט): אר"א, ג, מ1, מ2
8. חף (איוב לג, ט): ג*, אר"א
9. וטהרתים (נחמ יג, ל): ג*
10. וטהרתם (במ לא, כד): מ1, מ2
11. כרם (בר ט, כ): ג*.
12. ממרים (דב ט, כד): אר"א, מ1, מ2
13. מוקדה (ויק ו, כ): מ1, מ2
14. ביום (תהל כז, ה): ג
15. וטהרתים (נחמ יג, ל): אר"א, מ1, מ2
16. נעו (איכה ד, יד): מ2
17. יצפנני (תהל כז, ה): אר"א
18. ליני (רות ג, יג): ג.
19. ארן (יש מד, יד): ג*, מ1, מ2
20. ונרגן (מש טז, כח): ג, מ1, מ2
21. ונבושזבן (יר לט, יג): ג, מ1, מ2
22. סורו (יש ל, יא): ג
23. בסכה (תהל כז, ה): אר"א, ג*, מ

¹⁹ עיין הרב מנחם די לונאנו, שתי ידות, ויניציאה שע"ח, דף כ, ב.